

UDK
UDC

911.5:325.111 (497.12—18—04)

**MIGRACIJA UČENCEV V GOSPODARSTVU V OBMEJNIH KRAJIH
MARIBORSKE REGIJE KOT DRUŽBENOGEOGRAFSKI POJAV**

Mavricij Zgonik*

Pri proučevanju obmejnih krajev v mariborski makroregiji se srečavamo v današnji dobi med drugim z različnimi oblikami migracij, diferenciranih tako po kvantiteti kot po kvaliteti in motivih odhajanja. Najbolj znano in tudi najbolj raziskano je ekonomsko zasnovano odhajanje na tuje za dalj časa; med zdomci je mnogo takih, ki gredo tudi iz obmejnih krajev v sosednjo Avstrijo. O njih je širša in tudi geografska javnost razmeroma dobro poučena, pa tudi sicer je pojav dobro raziskan, zlasti s sociološkega in gospodarskega vidika. Geografska interpretacija se javlja v zadnjih letih, zlasti od mariborskega simpozija o družbenogeografskih raziskavah leta 1973. Drugo obliko migracije predstavljajo naši sezonski delavci, ki gredo na delo v sosednje avstrijske kraje, večinoma v bližnje kraje na Štajerskem ali Gradiščanskem, v glavnem za časa sezonsko okrepljenega dela v kmetijstvu, gostinstvu in nekaj malega v industriji, zlasti živilski. Večinoma so evidentirani po naših predstavništvih in ustanovah. Ta zvrst migracije je že manj znana in proučena. Poseben primer je delovna sila, ki odhaja v sosednje avstrijske kraje na kmetijska dela, neredno, začasno, neevidentirano, stihijsko ali na »črno« po nekaj dni ali samo za dan na teden. Razmeroma malo pa vemo o četrti obliki migracije: o nekontroliranem odhajanju naših učencev, ki so komaj končali šolsko obveznost, na delo in uk v obrti, trgovini, zdravstvu ali celo v industriji v bližnje ali oddaljenejši avstrijske kraje na Štajerskem, Gradiščanskem in Koroškem.

Vse štiri oblike zasledimo zlasti v pretežno agrarnih krajih obmejnih občin, zlasti še v vzhodnem delu širše mariborske regije. Njihov obseg raste od zahoda proti vzhodu. O tej mladinski migraciji želim podati tu nekaj skopih misli oziroma rezultatov dela.

Odhajanje učencev v gospodarstvu na delo in v uk v kraje onstran meje je razmeroma nov in zelo mobilen pojav in pogosto skoraj neopazen. Še pred nekaj leti je bil nenavadno pogost. Nanj smo postali pozorni v 60. letih, ko se je z liberalizacijo odhajanja čez mejo pridružil kot nova kvantiteta ostalim že »vpeljanim« oblikam rednega ali sezonskega in neevidentiranega dnevnega ali tedenskega odhajanja naše odvečne agrarne

* Dr., profesor pedagoške akademije, Pedagoška akademija v Mariboru, Mladinska 9, 62000 Maribor, YU.

delovne sile na delo onstran meje. Postal je predmet širšega družbenega zanimanja predvsem zaradi svoje problematike, svoje stihijnosti in potencialnih neugodnih posledic. Toda kljub trenutnemu zanimanju in celo »preplahu«, ki so ga povzročili nekateri poročevalci, do kompleksnega proučevanja še ni prišlo ali pa je pojav ostal le pri delnih analizah.

Vzroki za takšno nepopolno analizo so najprej v zelo otežkočenem evidentiranju, nato v prostorski razpršenosti in številčni omejenosti. Eden od vzrokov je nemara tudi v razmeroma naglem menjavanju dinamike oziroma stopnje odhajanja. Pomanjkljiva je proučitev pojava tudi zaradi preskromnega upoštevanja družbenogospodarskih in strukturalnih sprememb v obmejnih pokrajinah onstran meje na avstrijski strani. Razmeroma malo so nam znani motivi odhajanja. Obstajajo sicer nekatere splošne informacije s strani uradov za zaposlovanje v Dravogradu, Mariboru, Murski Soboti ali obmejnih organov, npr. v Gornji Radgoni. Tudi na nekaterih krajevnih skupnostih in pri šolskih vodstvih moremo dobiti koristne informacije. Na podlagi vsega tega moremo ugotoviti število odhajajočih, njihov izvor in mejne prehode, veliko manj pa vemo o njihovi socialni in zemljiškoposestni sestavi. Težje je ugotoviti trajanje začasnega ali sezonskega bivanja ali tipe obrtno nadaljevalnih šol. Zato so vse te informacije dokaj rudimentalne.

Da bi prišli do trdnjših podatkov, smo uporabili med drugim anketiranje šolskih vodstev na osemletkah v obmejnih pokrajinah, od koder smo predvidevali najmočnejše odhajanje, to je od Mežice v Mežiški dolini do Rogaševcev in Kuzme na Goričkem. Poslužili smo se tudi razmeroma dobrih podatkov obrtniške zbornice za Štajersko v Gradcu, ki po uradni poti vodi evidenco nad našimi učenci v gospodarstvu. Na ta način smo spoznali njihovo starost, leto zaposlitve, bivališče, izobrazbo ter še zlasti vrsto zaposlitve in obrtno nadaljevalne šole. Ti podatki so pomagali ustvariti kolikor toliko zadovoljivo sliko o mladinski migraciji.

Odhajanje naših učencev na delo in v uk v tujino po komaj dokončani osemletni šolski obveznosti, pa čeprav je to več ali manj le začasen pojav, je posledica relativnega gospodarskega in družbenokulturnega zaostajanja obmejnih pokrajin. Ta oblika migracije je komplementarna s sezonskim odhajanjem naše delovne sile na delo v sosednje avstrijske kraje, na drugi strani pa je tesno navezana na določeno družbeno plast agrarnega prebivalstva. V anketah je bilo ugotovljeno, da ima velik del mladinskih migrantov enega ali oba starša na delu v tujini. Pričela je kmalu po sprostitvi prehajanja čez mejo, ko se je povečalo zanimanje za našo delovno silo pri avstrijskih delodajalcih v določenih »umazanih« delih. Eden od razlogov so bile tudi težave pri strokovnem prekvalificiranju zaradi nedokončane osemletke. Prav zaradi tega je bila ta oblika migracije tudi precej nestanovitna. Čim so se razmere v obmejnih krajih bodisi v gospodarskem zaposlovanju ali v družbeno kulturnem ponašanju premaknile naprej, je prišlo do upada emigracije.

Obravnavana migracija učencev v gospodarstvu postaja kot prostorsko inovacijsko gibanje vse bolj začasen družbenogeografski pojav. Sodeč po številu migrantov v različnih opazovalnih obdobjih je danes v fazi na-

glega nazadovanja. To je pokazala tudi zadnja anketa jeseni 1975. Vidno se je zmanjšala njihova udeležba v zahodnem delu obmejnih pokrajin, to je v Mežiški in Dravski dolini, delno v pesniško-šentiljskem sektorju, razmeroma precej prisotna pa je bila v vzhodnem delu obdravske regije, ob severnem robu Osrednjih Slovenskih gor, na Apaškem polju ter na Goričkem.

Temu ustreza prostorska diferenciacija po treh longitudinalnih pasovih. Najmočnejša je udeležba mladih migrantov z neposrednega, več ali manj 10 kilometrov širokega obmejnega ozemlja vzdolž celotne državne meje. Za tem sledi naslednji vzporedni pas, ki leži nekoliko globlje v sosednjih obmejnih občinah. Oba pasova skupaj dajeta nad tri četrtine vseh odhajajočih učencev v gospodarstvu. Tretji pas je prostorsko najbolj razpršen, vendar je méji še vedno dovolj blizu ter leži v krajih sosednjih občin (Lendava, Ptuj, Murska Sobota, Ormož). Vsi trije skupaj dajejo nad 90 % vseh mladih migrantov. Ostalo odpade na sosednje hrvatske kraje v Medjimurju in Hrvatskem Zagorju.

Učenci se največ zaposlujejo v poklicih, ki so v sosednjih avstrijskih krajih deficitarni. Pomemben regulator sta stopnja izobrazbe in spol. Nekateri »umazani« poklici so domena učencev, ki so manj uspešno dokončali osemletko.

Posledice niso ugodne. Nekateri migranti ostanejo po pridobitvi poklica zunaj, drugi, ki se sicer vrnejo, prihajajo pogosto z drugačnim družbenokulturnim obnašanjem. Vse to more biti vir novih, gospodarskih, družbenih, moralno-političnih in celo nacionalnih problemov. Čim se pa na ozemlju njihovega bivanja ali v prometno dosegljivi bližini pogoji za usmerjeno izobraževanje in poklicno zaposlitev v gospodarstvu izboljšajo, se pojav kmalu umiri ali v določenem času celo izgine. Glede tega je značilen primer okolica Sladkega vrha, kjer zaradi razmaha papirne industrije takih migrantov skorajda ni, medtem ko jih ne daleč od tam, v prometno zatišnem in izrazito agrarnem delu Osrednjih Slovenskih gor, okoli Trat zopet srečujemo v večjem številu. Z modernizacijo cestnega prometa ter izgraditvijo drobne industrije v sosednjem Lenartu, kjer so zaposlili zlasti mlado delovno silo, se število odhajajočih učencev v gospodarstvu v bližnjem obmejnem pasu nenadno močno zniža.

Demografsko praznenje in osiromašenje obmejnih krajev ter njihovo relativno zaostajanje v razvoju za drugimi bližnjimi kraji tostran in onstran meje more postati v obliki na kratko opisane mladinske migracije širši družbeni problem. V gospodarsko in kulturno zaostajajoči pokrajini, kjer je prisotno močno prestrukturiranje prebivalstva, more družbeno razlikovanje še poglobiti. Po najnovejših podatkih se zdi, kakor da je mladinska migracija v sosednje avstrijske kraje skoraj efemeren pojav, toda njeni izvori v še močno agrarni pokrajini s prevladujočo drobno zemljiško posestjo so še latentni. Res, da so nagibi za odhajanje različni in se naglo menjajo. Kolikor se takšni učenci ob nespremenjenih pogojih ne odločijo za takšno obliko migracije, so še vedno potencialna rezerva za sezonsko ali drugo obliko družbenoekonomske migracije na tuje.